

İctimai elmlər

UOT 94 (479.24)

N.Ş.Ağayeva
AMEA Naxçıvan Bölməsi
nuraagaoglu@gmail.com

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ XATİRƏ MUZEYLƏRİ

Açar sözlər: Naxçıvan, muzey, fond, milli-mənəvi dəyərlər, xatirə muzeyləri

Məqalədə müstəqillik illərində Naxçıvan Muxtar Respublikasında yaradılan xatirə muzeyləri haqqında məlumat verilir. Son illərdə muxtar respublikada aparılan quruculuq işlərinin tərkib hissəsi kimi muzeylərin binaları əsaslı şəkildə bərpa olunub, fondları zənginləşdirilib. Muxtar respublika rəhbərliyi tərəfindən muzeylərlə təhsil müəssisələri arasında interaktiv əlaqənin qurulması sahəsində görülən işlərin əhəmiyyəti xüsusi olaraq vurğulanır. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin 2014-cü il 19 dekabr tarixli “Muzeylərlə əlaqələrin daha da gücləndirilməsi haqqında” Sərəncamına uyğun olaraq muxtar respublikada idarə, müəssisə və təşkilat işçilərinin hər həftənin şənbə günü müəyyən olunmuş cədvəl əsasında muzeylərə kollektiv gedişi təmin olunub. Bu tədbirlərin həyata keçirilməsi muzeylərə marağın artmasına, tariximizin, mədəniyyətimizin hərtərəfli öyrənilməsinə və təbliğinə səbəb olub ki, məqalədə həmçinin bunların əhəmiyyətindən bəhs olunur.

H.Ş.Ağayeva

МЕМОРИАЛЬНЫЕ МУЗЕИ НАХЧЫВАНСКОЙ АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ

Ключевые слова: Нахчыван, музей, фонд, национально-духовные ценности, мемориальные музеи

В статье рассказывается о мемориальных музеях, созданных в Нахчыванской Автономной Республике в годы независимости. Также отмечается, что в последние годы в рамках созидательной работы, проводимой в автономной республике, здания музеев были основательно отреставрированы, фонды пополнились. Подчеркнута важность работы, проделанной руководством автономной республики в области интерактивного общения между музеями и учебными заведениями. В соответствии с Распоряжением Председателя Верховного Совета Нахчыванской Автономной Республики от 19 декабря 2014 года «О дальнейшем укреплении связей с музеями» в автономной республике сотрудникам ведомств, предприятий и организаций по субботам предоставляется коллективное посещение музеев. Реализация этих мероприятий привела к росту интереса к музеям, всестороннему изучению и популяризации нашей истории и культуры; в статье также рассматривается их важность.

MEMORIES MUSEUMS OF NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC

Keywords: *Nakhchivan, museum, fund, national-spiritual values, memorial museum*

The article provides information about the memorial museums established in the Nakhchivan Autonomous Republic during the years of independence. It is also noted that in recent years, as part of the creative work carried out in the autonomous republic, the buildings of museums have been thoroughly restored, the funds have been enriched. The importance of the work done by the leadership of the Autonomous Republic in the field of establishing interactive communication between museums and educational institutions was emphasized. In accordance with the Order of the Chairman of the Supreme Assembly of the Nakhchivan Autonomous Republic dated December 19, 2014 "On further strengthening relations with museums", in the autonomous republic employees of departments, enterprises and organizations The importance of the implementation of these measures in the field of increasing interest in museums, comprehensive study and promotion of our history and culture was discussed.

Giriş

Muzeylər qədim dövrlərdən bizə miras qalan milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunmasında və bu günümüzdə çatdırılmasında mühüm rol oynayan mədəniyyət ocaqlarıdır. Ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1993-cü ildə muzey işçilərinin respublika müşavirəsi keçirilmiş, müşavirənin yekunlarına əsasən respublikamızda “Muzey işinin vəziyyəti və onun yaxşılaşdırılması haqqında” qərar qəbul olunmuşdur. Muzeylərin yaradılması və fəaliyyəti sahəsində 24 mart 2000-ci il tarixdə qəbul edilmiş “Muzeylər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən 22 may 2009-cu il tarixdə imzalanmış “Azərbaycanda muzey işinin yaxşılaşdırılması haqqında” sərəncamın mühüm rolu olmuşdur [5].

Naxçıvan Muxtar Respublikasında muzey işinin təşkilinin yaşı çoxdur. Belə ki, Naxçıvanda ilk muzey 1924-cü ildə təşkil olunmuşdur. Muxtar respublikada muzeylərin təşkili işində 1996-ci ildən sonra bir sıra mühüm addımlar atılmışdır.

“Muzeyləri qorumaq hər kəsin vətəndaşlıq borcudur”, - deyən Ulu öndərin qayğısı ilə müstəqillik dövründə muxtar respublikada aparılan quruculuq işlərinin tərkib hissəsi kimi burada bir sıra yeni muzeylər yaradılmış, əvvəlki muzeylərin binaları əsaslı sürətdə bərpa olunmuş, fondları zənginləşdirilmişdir [10].

Ulu öndərin bizlərə miras qoyduğu siyasi kursun davamçısı olan Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov Naxçıvan

Dövlət Tarix Muzeyinin yaranmasının 95 illiyi münasibətilə keçirilən tədbirdə muzeylərin əhəmiyyətindən danışaraq qeyd etmişdir ki, “Tarixi-mədəni irsi qorumaq, mühafizə və təbliğ etmək gələcəyimizə olan diqqətdir. Əgər elm müəssisələri tarixi öyrənir, tədqiq edərək üzə çıxarırlarsa, muzeylər də onu yaşadaraq gələcək nəsillərə çatdırır”. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin muzeylərə göstərdiyi qayğının nəticəsidir ki, bu gün Naxçıvan Muxtar Respublikasını “muzeylər diyarı” da adlandırmaq olar. Hal-hazırda muxtar respublikada 28 muzey və 1 muzey tipli müəssisə olan Naxçıvan Dövlət Rəsm Qalereyası fəaliyyət göstərir. Qeyd etmək istərdik ki, muxtar respublika muzeylərində ümumilikdə 134000-dən çox eksponat mühafizə olunur [9].

Müstəqillik illərində Naxçıvan diyarında bir neçə xatirə muzeyi təşkil olunmuşdur ki, onlardan biri də Cəlil Məmmədquluzadənin Ev Muzeyidir. Bu muzey 1998-ci ildə Naxçıvan şəhərində Cəlil Məmmədquluzadənin doğulduğu, uşaqlıq və gənclik illərini keçirdiyi evdə yaradılmışdır. Muzeydə böyük ədibin həyat və yaradıcılığına aid 2300-dən çox eksponat mühafizə olunur və nümayiş etdirilir. Cəlil Məmmədquluzadə və onun ailəsinə məxsus şəxsi məişət əşyaları, o cümlədən yazıçının əsərləri, onun müasirlərinə aid sənədlər və s. muzeyin qiymətli eksponatları sırasındadır [2].

1999-cu ildə yaradılan Heydər Əliyev Muzeyi Ümummilli liderin həyat və fəaliyyət fəlsəfəsinin, elmi-nəzəri irsinin, azərbaycançılıq ideologiyasının öyrənilməsi, təbliği və gələcək nəsillərə çatdırılması kimi şərəfli missiyanı öz üzərinə götürərək bu gün də həmin missiyanı uğurla həyata keçirir. Muzeyin zəngin ekspozisiyası onu seyr edən hər kəsin qəlbində dərin iz qoyaraq yüksək təəssürat yaradır. Muzey Ulu öndərimizin dövlətçilik, azərbaycançılıq, vətənpərvərlik ideyalarını təbliğ etməklə yanaşı, gəncləri Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev kimi xalqa, Vətənə və dövlətə sədaqətli olmağa çağırır. 2005-2006-cı illərdə əsaslı şəkildə yenidən qurulan muzey 2006-cı ilin dekabr ayında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin iştirakı ilə istifadəyə verilmişdir. 564 kvadratmetrlik ekspozisiya zalından ibarət muzeyin kompozisiya, dizayn, işıq və ornament tərtibatı göz oxşayır. Yüksək səviyyədə muzey xidməti göstərmək üçün burada kitabxana yaradılmış, ulu öndərimiz haqqında çəkilmiş filmləri seyr etmək üçün televizor və videomaqnitofon yerləşdirilmiş, kompüter dəstləri quraşdırılmış, muzeyin internet saytı (www.aliyev-museum.nakhchivan.az) yaradılmışdır.

Qeyd etmək yerinə düşər ki, Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev 1999-cu il oktyabr ayının 13-də muxtar respublikaya səfəri zamanı muzeyə gələrək muzeyin ekspozisiyası ilə tanış olmuşdur. Ulu öndərin muzeyi ziyarəti zamanı çəkilmiş tarixi fotolar bu gün muzeyin ekspozisiyasında nümayiş etdirilir. Muzeydə nümayiş etdirilən eksponatlar Heydər Əliyevin ictimai-siyasi fəaliyyətini, keçdiyi şərəfli həyat yolunu özündə əks etdirən kitab, qəzet və

jurnallardan, 1990-1993-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin deputatı və Ali Məclisin Sədri kimi işləyib hazırladığı, qəbul etdiyi tarixi qərar və sərəncamlardan, imzalanmış protokol və müqavilələrdən, məktub və teleqramlardan, istifadə etdiyi xatirə əşyalarından, Ulu öndərin şərəfinə toxunmuş xalçalardan, çəkilmiş portretlərdən, tarixi fotolardan və sənədli filmlərdən ibarətdir [7].

1997-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri cənab Vasif Talibovun Sərəncamı ilə Şəhidlər Muzeyi yaradılmışdır. Muzey 500 eksponatla fəaliyyətə başlayıb. 8 avqust 2000-ci il tarixdə muzeyin adı dəyişdirilərək Xatirə Muzeyi adlandırılıb. 2015-ci ildən muzey Şəhidlər Xiyabanı yaxınlığında yeni inşa edilən binada fəaliyyət göstərir. Muzeydə soyqırımı faktları, şəhidlərin fotosəkilləri, ermənilərə qarşı döyüş fəaliyyətlərini əhatə edən materiallar, eyni zamanda Milli və Sovet İttifaqı qəhrəmanlarının fotosəkilləri, şəxsi əşyaları və onlara aid olan digər materiallardan ibarət ümumilikdə 2000-dən artıq eksponat var. Onlardan 337-si ekspozisiyada sərgilənir. Muzeyin ekspozisiyası xronoloji ardıcılıqla qurulub [1].

Azərbaycan rəssamlıq sənətinin görkəmli nümayəndələrindən biri, təsviri sənətimizdə realist dəzgah boyakarlığının banisi Bəhrüz Kəngərliyin xatirəsini əbədiləşdirmək məqsədilə 2002-ci ildə Naxçıvan şəhərində Bəhrüz Kəngərli Muzeyi yaradılıb. Muzeydə qorunub saxlanılan və nümayiş etdirilən 1200-dən çox eksponatdan 63-ü rəssamın əsərlərinin orijinalı, qalanları isə əsərlərin fotosuratından, habelə ailəsi, həyat və fəaliyyəti ilə bağlı sənədlərdən, məişət əşyalarından və digər materiallardan ibarətdir. Xəstəliyi ilə əlaqədar qısa ömür sürmüş və cəmi 7 il yaradıcılıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq imkanı qazanmış Bəhrüz Kəngərli 2000-ə qədər rəsm əsəri yaratmışdır [8].

Şahtaxtinskilər Muzeyi 2010-cu ildə Kəngərli rayonunun Şahtaxtı kəndində yaradılıb. Burada iki ekspozisiya otağı ilə yanaşı, iki yardımçı otaq vardır. Muzeydə 150-dən çox eksponat nümayiş etdirilir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədri "Görkəmli ictimai xadim, publisist və maarifçi Məhəmməd ağa Şahtaxtinskiyin anadan olmasının 160 illiyinin qeyd olunması və xatirəsinin əbədiləşdirilməsi haqqında" 2006-cı il 27 fevral tarixli, "Şahtaxtinskilər muzeyinin yaradılması haqqında" 2010-cu il 9 fevral tarixli sərəncamları muzeyin ekspozisiyasında sərgilənir [4]. Şahtaxtinskilər haqqında məlumatlar, onların nəsil şəcərəsi, əlyazmaları, müasirlərinin fotosəkilləri və digər eksponatlar bütöv bir ziyalı nəslə haqqında dolğun təəssürat yaradır. Muzeydə təkcə Məhəmməd ağa və Behbud ağa Şahtaxtinskiylə deyil, tariximizin müxtəlif dövrlərində yaşayıb fəaliyyət göstərmiş və milləti, dövləti üçün mübarizə aparmış Şahtaxtinskiylərin hamısı haqqında materiallar toplanmışdır.

Cəlil Məmmədquluzadənin Cəlilkənd kəndində Xatirə Muzeyi Naxçıvan Muxtar Respublikası Ədəbiyyat Muzeyinin filialı kimi 1987-ci ildə ədibin

vaxtilə müəllim işlədiyi Şərur rayonunun Cəlilkənd kəndində yaradılıb. 2013-cü ildən müstəqil fəaliyyət göstərən muzey 2015-ci ildə müasir memarlıq üslubunda inşa olunan yeni binaya köçürülüb. Muzey giriş hissə, ekspozisiya zalı, fond otağı və 2 iş otağından ibarətdir. Muzeyin fondunda 1000-ə yaxın eksponat var. Onlardan 200-dən çoxu ekspozisiya zalında nümayiş etdirilir. Ekspонатlar əsasən ədibin müxtəlif illərdə qələmə aldığı əsərlərdən, istifadə etdiyi əşyalardan, “Molla Nəsrəddin” jurnalının müxtəlif nömrələrindən, eləcə də Cəlil Məmmədquluzadə irsindən bəhs edən kitablardan ibarətdir. Muzeydə nümayiş olunan bu dəyərli nümunələrin hər biri Azərbaycanda tənqidi realizm ədəbi cərəyanının və “Molla Nəsrəddin” ədəbi məktəbinin banisi, kiçik hekayə janrının və satirik publisistikanın yaradıcısı kimi böyük şöhrət qazanan ədibin irsinin öyrənilməsi üçün əvəzsiz mənbələrdir [6].

Məmməd Arazın Ev Muzeyi 2014-cü il dekabrın 1-də Xalq şairinin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi məqsədi ilə onun doğulub boya-başa çatdığı Şahbuz rayonunun Nursu kəndində yaradılıb. Muzeyin binası iki mərtəbədən ibarətdir. Xalq şairi Məmməd Arazın zəngin irsini əks etdirən eksponatların yerləşdiyi muzey şairin həyat və yaradıcılığı haqqında geniş məlumat almağa imkan verir. Ekspozisiyada şairin müxtəlif illərdə nəşr olunan, eləcə də görkəmli söz ustasının həyat və yaradıcılığından bəhs edən kitablar, mənalı həyat yolunun müxtəlif dövrlərini əks etdirən fotosəkillər və digər materiallardan ibarət ümumilikdə 1000-dən çox eksponat nümayiş etdirilir. Ötən dövr ərzində Məmməd Araz yaradıcılığının ətraflı tədqiq olunması, muzeylə ümumtəhsil məktəbləri arasında virtual dərslərin keçirilməsi və şairin irsinin layiqincə təbliğ edilməsi təmin edilmişdir [5].

Məhəmməd Tağı Sidqinin Ev Muzeyi 2015-ci ilin avqustunda görkəmli pedaqoq, maarifçi və şair Məhəmməd Tağı Sidqinin anadan olmasının 160 illiyi münasibəti ilə yaradılıb. Muzey binası iki mərtəbəlidir. Ekspozisiya zalı binanın ikinci mərtəbəsində yerləşir. Birinci mərtəbə muzey əməkdaşlarının iş otaqlarından ibarətdir. Ekspozisiya zalında M.T.Sidqinin hikmətli sözlərindən seçmələr, ömrünün müxtəlif dövrlərini əks etdirən, eləcə də ailə üzvləri, sənət yoldaşları və vaxtilə onun şagirdləri olan görkəmli şəxsiyyətlərin fotosəkilləri nümayiş etdirilir. Həmçinin burada görkəmli maarifçinin tərcümeyi-halı, əlyazmaları, nəşr olunan məqalə və kitabları, eləcə də teatr sahəsindəki xidmətlərini əks etdirən dəyərli nümunələr, görkəmli pedaqoqun zəngin irsinin öyrənilməsi ilə bağlı keçirilən konfransların materialları, qəbul olunan proqramlar, Məhəmməd Tağı Sidqi haqqında yazılmış kitab, jurnal, qəzet materialları və fotosəkillər qorunur. Muzeydəki eksponatlar M.T.Sidqi yaradıcılığını tədqiq edənlər üçün dəyərli elmi mənbələrdir. Muzeydə 300-ə yaxın eksponat nümayiş olunur [5].

Nəticə

Ümumiyyətlə, qeyd etmək istəyirik ki, 1996-ci ildən sonra muxtar respublikada olan muzeylərə dövlət qayğısı yüksək səviyyədə olmuşdur. Maddi-mədəniyyət nümunələrinin qorunub saxlandığı, təbliğ və nümayiş olunduğu muzeylərimiz həmişə diqqət mərkəzindədir. Muzeylər bu gün həm də azərbaycançılıq ideologiyasının, milli dəyərlərimizin, nümunəvi şəxsiyyətlərin ömür yollarının daşıyıcısı və təbliğatçısıdır. Bu baxımdan muxtar respublikada muzeylərlə təhsil müəssisələri arasında interaktiv əlaqənin qurulması sahəsində görülən işlər özündə böyük məna və məzmun daşıyır. Artıq muxtar respublikanın muzeylərində açıq dərslərin keçirilməsi ənənəyə çevrilib. Burada məqsəd böyüməkdə olan gənc nəsildə milli-mədəni irsimizə məhəbbət oyatmaq və onları zəngin tarixi keçmişimizlə tanış etməkdir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin 2014-cü il 19 dekabr tarixli “Muzeylərlə əlaqələrin daha da gücləndirilməsi haqqında” Sərəncamına [2] uyğun olaraq muxtar respublikada idarə, müəssisə və təşkilat işçilərinin hər həftənin şənbə günü müəyyən olunmuş cədvələ əsasən muzeylərə kollektiv gedişi təmin olunur. Bu tədbirlərin həyata keçirilməsi muzeylərə marağın artmasına, tariximizin, mədəniyyətimizin hərtərəfli öyrənilməsinə və təbliğinə şərait yaradır.

ƏDƏBİYYAT

1. Əkbərova R. Hamımızın üz tutduğu ünvan: Xatirə Muzeyi. “Şərq qapısı” qəz., 9 sentyabr 2017, s.4.
2. Əliyev R. Cəlil Məmmədquluzadənin ev-muzeyinə yeni eksponatlar təqdim olunub. “Şərq qapısı” qəz., 27 dekabr 2016, s.2
3. “Muzeylərlə əlaqələrin daha da gücləndirilməsi haqqında” Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin 19 dekabr 2014-cü il tarixli Sərəncamı.
4. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin mətbuat xidməti. Kəngərlidə Şahtaxtinskilər muzeyi yaradılır. “Azərbaycan” qəz., 19 fevral 2010
5. Naxçıvan Muxtar Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin mətbuat xidməti. Maddi-mədəni sərvətlər xəzinəmiz olan muzeylər tariximizin saxlanıcısıdır. “Şərq qapısı” qəz., 18 may 2013, s.2.
6. Naxçıvan Muxtar Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin mətbuat xidməti. Muzeylər xalqımızın maddi-mənəvi sərvətlər xəzinəsidir. “Şərq qapısı” qəz., 18 may 2018, s.3.
7. Orucəliyev R. Heydər Əliyev Muzeyi. “Şərq qapısı” qəz., 16 fevral 2013, s.2.
8. <http://behruzkengerli.nakhchivan.az/>
9. <http://turizm.nakhchivan.az/index.php/m-d-niyy-t/2015-12-29-22-27-26>
10. <http://naxcivantv.az/index.php/ri/21897-nax%C3%A7%C4%B1van-d%C3%B6vl%C9%99t-tarix-muzeyinin-95-illik-yubileyi-qeyd-olunub.html>

Redaksiyaya daxil olub 08.11.2020